

Ženy ve stol. XIV. odívaly se ve dvojí roucho. Spodním plátěným nahražovaly prádlo a chodily v něm podoma. Do společnosti oblékaly tak zvanou „robu“. Byl to šat až na boky přilehlý, od boků bohatě našasený, sahající k zemi, někdy prodloužený ve vlečku. Měl krátké úzké rukávky nad loket a od nich visely dlouhé pruhy látky, barevně podšité. Ruku v zápěstí zakrýval úzký rukáv spodního šatu. Roba francouzská měla značný výstřih. V Čechách nosila se roba jednodušší s úzkým přiléhavým rukávem k zápěstí a bez výstřihu; říkalo se jí „sukně“.

Jedinou ozdobou šatu z doby gotické byl pás, kladený na boky, aby zakryl spojení živůtku se sukni. Pásky byly vyšíváné, kožené, kožešinové i jemně pasířsky (z kovu) provedené. Jeden z té doby se zachoval po královně Elišce, čtvrté manželce Karla IV. Je chován ve sbírkách musea v Hradci Králové. K pasům přivěšovaly si ženy sáčky na drobnou minci, klíče nebo růžence.

Na sklonku středověku oblékaly někdy urozené paní „surcot“. Byla to jakási vesta, spojená jen na ramenou a přecházející na bocích v pás. Oblékal se na robu. Byla-li k němu na kyčlích přišita řasnatá sukně, oblékal se jen na spodní šat. Hotovil se ze vzácných kožešin, z drahých látek, nebo byl vyšíván tak, že každá polovina byla z jiné látky a na prsou byly vyšité rodové znaky.

Pro divadlo používá se opět jednoho šatu, na kterém však mají býti viditelné uvedené části (spodní šat, roba, případně surcot).

K slavnostním příležitostem doplňovali ženy i mužové svůj zevnějšek pláštěm čtvercovým nebo polokruhovým, sepnutým na prsou ozdobnou sponou. Pláště byly z drahých látek, nezřídka podšité kožešinou.

Z uvedeného popisu je patrné, že na sklonku středověku šat mužů předčil barvitostí a výstředností oděv žen. Ony snažily se to dosáhnout úpravou hlavy. Naškrobené rouchy vdaných žen byly nejen skládány do varhánků, ale stáčeny v různé rohatiny, od nichž ještě vlály konce. Originelní byly vysoké kuzele, z jejichž špicí splývaly průsvitné závoje. Byla to móda dvorských společností západoevropských, u nás málo nošená.

Odění lidu a vrstev služebných se v pozdním středověku ani tuze nelišilo od dob románských, zato přibyl oděv žáků a mistrů vysokého učení.

Mistři a doktoři nosili řasnatý talár z jemného sukna s rukávy širokými nebo módně rozstřiženými. Přes ramena splýval límec popelčí nebo hranostajový, jindy hedvábný odlišných barev, podle fakult. Hlavním odznakem důstojnosti byl biret, v zimě lemovaný kožešinou, v létě hedvábný, zase barvou vyznačující příslušnost k fakultě.

Bakaláři nosili suknici s kuklí bez kožešiny a bez hedvábného lemování a podšíti. Žáci i malí žáckové z kolejí oblékali jednoduchou, málo nařasenou suknici s kuklí v rozmanitých barvách. Na hlavu posazovali malé čapkovité birety.

Gotická móda nosila se u nás až do konce 14. stol., ve venkovských sídlech i déle, protože války husitské a náboženská reformační nepřípouštěla zájem o nové módy, které vznikaly na západě a zvláště v Itálii.

Počátkem XV. stol. soustředilo se kulturní i umělecké dění v severo-italských republikách. Na dvorech bohatých velmožů pěstován kult krásy. Středověký výstřední oděv se do tohoto prostředí nehodil. Kromě toho se cechy snažily o zdokonalení výroby. Na textilní trhy přicházely nové látky, které vyžadovaly i změnu střihu.

Již v prvních desetiletích XV. stol. vznešená společnost i mimo Itálii nosila šat z velkokvětých brokátů a sametů. Byl to u mužů kabátec, k tělu přilehlý, obvykle se zapínáním vzadu a se širokými rukávy, dvakrát i třikrát převázanými. V pase se k němu přišivaly šosy, kratší i delší, nabrané nebo skládané. Soukenné otáhlé nohavice nahrazeny trikotem. Na sklonku XV. stol. zalíbily se kalhoty zv. poutice. Sahaly ke kolenům, byly značně vy-

Svršek se štítem z bašilejské hrací karty

duté, někdy s náběrou. K nim nosil se kabátec ponejvíce jen popásní se širokými vydutými rukávy. Kabátec i nohavice měly četné prostřihy, jimiž se vytahovala košile, která byla tehdy novinkou.

Hercův kostým bude ovšem upraven tak, že do prostřihů kabátce budou vloženy kousky látky, nahrazující košili, aby nebylo dvojí oblékání.

K poctivcím nosily se punčochy a měkké, kožené střevíce, někdy s nevkusně rozšířenou špicí (hubatá obuv). Birety ze sametu, hedvábí nebo sukna, nejpodivnějších tvarů, okrášlené péry i spornami doplňovaly ranně renesanční šat mužů.

Ženy v XV. stol. odložily šat v celku. Na velmi řasnatou košili oblékaly živůtek s hlubokým výstřihem, četnými prostřihy a bohatě vzduťnými rukávy. Nebylo vzácností, že se rukáv k průramku přivazoval. Sukně se nosila velmi nabraná, dlouhá, někdy i s menší vlečkou. Ženy nosily vlas hladce sčesaný, nejčastěji na pěšinku. Dívky měly zadní vlasy rozpuštěné, starší ženy svázané v úzel. Přes účes kladly zlaté sítky, ozdobené perličkami.

V XVI. stol. se vkus renesanční vznešené společnosti změnil. Španělský dvůr, tehdy nejbohatší v Evropě, udával tón móde. Prostřihy kabátců i živůtků se přezily, zato se velmi vycpávala

Eva Eusebia
z Lobkovic
 (Soudobý portrét
 na zámku
 v Roudnici)

ramena a rukávy. Popásní kabátce mužů byly těsnější a vybíhaly vpředu ve špici. U krku a u rukávů navazovaly se bílé plátěné náběry, někdy lemované kraječkou. Černý trikot byl pokládán za nejelegantnější. Na něj se oblékaly kratičké, velmi vyduté nohavice, sestavené z pásků drahé látky, mezi nimiž bylo nařaseno hedvábí nebo atlas. Tenký toledský kord, zavěšený na neširokém opasku, nikdy nechyběl španělskému šlechtici. Velmi oblíbená byla černá, hedvábná nebo aksamitová pláštěnka.

Také ženský šat se v XVI. stol. značně pozměnil. Živůtky šily se bez výstřihu, upnuté těsně ke krku, s vycpanými rukávy. Bohatě skládaná okružní u krku i rukávů bývala nezřídka ze vzácných, ručně šitých krajk. Sukně se od pasu zvonově rozšiřovala. Aby udržela tvar, všivaly se do obruby provazce nebo tenké obruče. Ke zvlášť slavnostním příležitostem oblékaly ženy princesový plášť, vpředu neseprnutý a bez rukávů. K této tak zvané španělské módě se vlasy vyčesávaly na temeno hlavy, kde se z nich upravovaly korunky. Malé čepečky nebo aksamitové birety s pérem posazovány na účes. Bílé kapesníčky se širokou krajkovou obrubou byly módním doplňkem a herečka by na něj neměla nikdy zapomenout.